

בימים הזהם

★ בזמן הזה

מסע אל שאלות הקיום של העם היהודי

02 לשאלת הרוע בעולם (א)

את שמחת תורה תשפ"ד סביר להניח שלא נשכח.

כולנו זוכרים היטב את הרגע בו הבנו שמשהו לא טוב קורה. הקפצה למילואים, עצירת ההקפות לתפילה, אזעקות בבוקר של חג ועדכונים בלתי פוסקים. מאותו רגע דבר לא חזר להיות כשהיה. מספרים בלתי נתפסים של נופלים, חטופים ופצועים. שברון לב נורא וכאב כמוהו לא חווינו מאז השואה.

יחד עם הכאב הגדול צצות ועולות שאלות ותהיות עמוקות. אלה שאלות שליוו את עם ישראל לאורך היסטוריה רווית טרגדיות וקשיים והן חוזרות ונוקשות על דלת ליבנו כיום, כאשר אנו שבים וחווים את קשר הדם ארוך השנים של העם שלנו.

בסדרת המפגשים הקרובה נדון ונשוחח יחד. נשאל שאלות וניתן מקום לכאב. לא להכל יהיה מענה, כמובן. נלמד כיצד התייחסו לשאלות הללו במשך שלושת-אלפים-וחמש-מאות שנים של היסטוריה יהודית, נאזין לדברי ימי הדורות ונסה לאסוף כוחות, יחד.

[בעריכת השיעור הנוכחי נעזרנו רבות באתר 'לדעת להאמין'.](#)

מדברים על זה...

כיצד ייתכן
שיש רוע
בעולם?

היכן פגש
אתכם
'רוע'
בחיים?

אבני דרך

טיעונו של מקי הופרך על ידי פילוסופים אחרים, בעיקר נלסון פייק ואלווין פלנטינגה.

הללו ערערו על ההנחה שלו לפיה אל טוב ומטיב לא ירצה שיהיה רע בעולם. גם אל טוב ומטיב וכל-יכול עשוי לאפשר את קיומו של הרוע - אם יש לקיומו סיבה מוצדקת. ייתכן מבחינה לוגית שלא ייש סיבה מוצדקת לאפשר את קיום הרע בעולם, גם אם איננו יודעים מה היא, ולכן אין סתירה בין שלוש ההנחות של התאיזם.

בעיית הרע אינה מפריכה לוגית את קיום האל. אולם עדיין היא נשארת בגדר שאלה: מה יכולה להיות אותה הסיבה המוצדקת שבגללה מאפשר האל לרע להתקיים בעולם?

הייתכן!?

שלוש ההנחות הבאות אינן יכולות להתקיים בו זמנית:

1. האל טוב ומטיב.
2. האל כל-יכול
3. יש רע בעולם

(ג'ון מקי)

האם אלוהים מוכן למנוע רוע אך לא מסוגל? אז הוא לא כל יכול, האם הוא יכול אבל לא מוכן? אז הוא רע, האם הוא לא יכול וגם לא מוכן? אז הוא לא אלוהים, האם הוא כן יכול וכן מוכן? לא ייתכן, כי יש רע בעולם.

(דיוויד יום בשם אפיקורוס)

מדוע?

עַד אָנָה ה' שׁוֹעֵתִי
וְלֹא תִשְׁמַע - אֲזַעֵק
אֵלַיךְ חֶמֶס וְלֹא
תוֹשִׁיעַ: לָמָּה תִרְאַנִי
אָוֶן וְעִמָּל תִּבְיֹט וְשֹׁד
וְחֶמֶס לִנְגָדִי, וַיְהִי
רִיב וּמִדּוֹן יִשָּׂא"

(חבקוק א', ב' - ג')

מפני מה יש
צדיק וטוב לו
ויש צדיק ורע
לו, יש רשע
וטוב לו ויש
רשע ורע לו?

(משה רבנו על
פי ברכות ז ע"א)

"צדיק אתה ה'
כי אריב אליך,
אך משפטים
אדבר אותך:
מדוע דרך
רשעים צלחה,
שלו כל בגדי
בְּגָדִי?"

(ירמיהו י"ב, א)

חושבים על זה

מהי נקודת המוצא של השאלה?
היכן שאלה זו פוגשת אתכם?

על הטוב ועל הצדקה

לֹא יוֹמְתוּ
אָבוֹת עַל-
בָּנִים, וּבָנִים
לֹא יוֹמְתוּ עַל
אָבוֹת: אִישׁ
בְּחַטָּאוֹ יוֹמְתוּ.

(דברים כד)

הָאִישׁ אֶחָד
יַחְטֵא וְעַל כָּל
הָעֵדָה תִּקְצֹף

(במדבר ט"ז,
פסוק כ"ב)

הַשֵּׁפֵט כָּל
הָאָרֶץ לֹא
יַעֲשֶׂה מִשֵּׁפֵט

(בראשית יח,
כה)

וּיְרֵא אֱלֹהִים
אֶת כָּל אֲשֶׁר
עָשָׂה, וְהָנָה
טוֹב מְאֹד

(בראשית א, לא)

כי לא מחשבותיי מחשבותיכם

רואה הצדקה – אזי באמת לא קיימת הצדקה. תיתכן הצדקה כזו שהוא אינו מעלה כלל בדעתו, וחוסר יכולתו לחשוב עליה נובע ממגבלתו שלו, לא מזו של אומן השחמט.

דוגמא נוספת: אדם מציץ דרך חור בקיר לתוך מחסן גדול, חשוך ומלא ברהיטים. כאשר הוא נשאל אם יש נמלים במחסן, הוא משיב שאינו רואה שום נמלה. האם ניתן להסיק מכך שאכן אין נמלים במחסן? גם כאן התשובה שלילית - מנקודת מבטו המוגבלת של האיש, אין לו שום אפשרות לקבוע זאת. בהחלט יתכן שישנן נמלים במחסן, שאין הוא מסוגל לראות ממקומו הנוכחי.

תארו לכם שילד צופה במשחק שחמט בין שני רבי-אומנים עולמיים. אחד השחקנים מבצע מהלך שנראה לילד בלתי הגיוני בעליל. ככל שהוא מהפך במחשבתו, הוא אינו מצליח למצוא שום הצדקה למהלך הזה. האם יכול הילד לטעון שהמהלך אכן חסר הצדקה? התשובה היא שלילית - הילד אינו נמצא בעמדה המאפשרת לו לטעון זאת. לילד יש בסך הכל הבנה בסיסית של חוקי השחמט, בעוד רב-האומן צופה עשרות מהלכים קדימה.

צודק הילד בכך שהוא עצמו אינו רואה שום הצדקה למהלך, אולם הוא טועה בטענתו שאם לא

בשיעורים הקרובים נעסוק בתשובות השונות לשאלה הזו. אולם עוד לפני כן חשוב להציג את הגישה הנקראת תאיזם סקפטי (skeptical theism).

גישה זו מטילה ספק ביכולתנו להבין את דרכיו של האל ולחוות עליהן דעה.

טיעונה המרכזי הוא שגם אם איננו מצליחים לראות שום הצדקה לקיומו של הרע בעולם, אין זה אומר שלא קיימת הצדקה כזו.

אנו נמצאים בנקודת מבט כה מוגבלת ומצומצמת, שאין לנו אפשרות לחוות דעה לגבי מניעיו של האל והצדקתם.

הרעות מרובות מן הטובות?

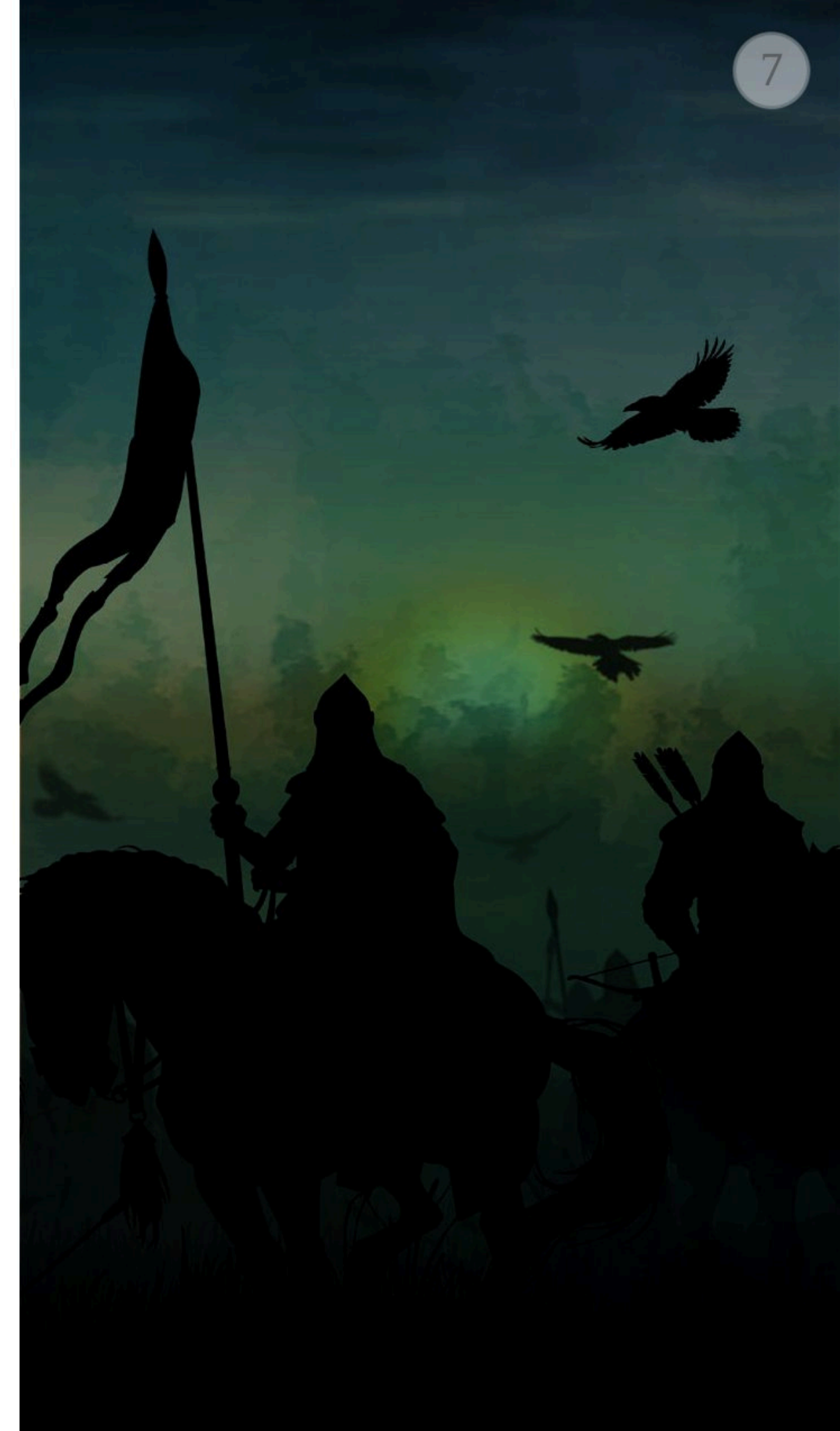
לעיתים קרובות עולה בדמיון ההמון שהרעות בעולם מרובות מן הטובות. עד כדי כך שברבים מנאומי כל האומות ובשיריהם הם כוללים נושא זה ואומרים שהמפליא הוא שיימצא טוב בזמן ואילו רעות הזמן רבות ותמידיות...

(רמב"ם, מורה הנבוכים, חלק שלישי, פרק י"ג)

בימים ההם

שאלת הרע בעולם הינה קשה ומורכבת. בשקפים הבאים נלך בעקבות הרמב"ם ונסה למקד את השאלה. הן במבט על כמות הרוע בעולם והן בהתבוננות על שורשי הרע.

בציטוטים מן מורה הנבוכים השתמשנו בתרגומו של מיכאל שורץ הנהיר יותר לקורא בן זמנינו

מהיכן נובע הרוע?

סיבתה של טעות זו היא ש... מתבוננים במציאות רק מנקודת ראותו של פרט אחד מבני האדם ולא יותר. כל בור מדמה שהמציאות כולה היא למענו כפרט, כביכול אין מציאות אלא הוא לבדו, וכאשר קורה לו דבר מנוגד לרצונו הוא מחליט בפסקנות שהמציאות כולה רע.

לו התבונן אדם במציאות ותפס אותה וידע שחלקו בה זעום, הייתה מתבררת ומתחווירת לו האמת...

רוב הרעות הפוגעות בבני האדם הן מידיהם, כוונתי מידי בני אדם לקויים. בשל הליקויים שלנו אנו צועקים ומשוועים לעזרה ובגלל רעות שאנו עושים בעצמנו ובבחירתנו אנו סובלים ומייחסים זאת לא-ל.

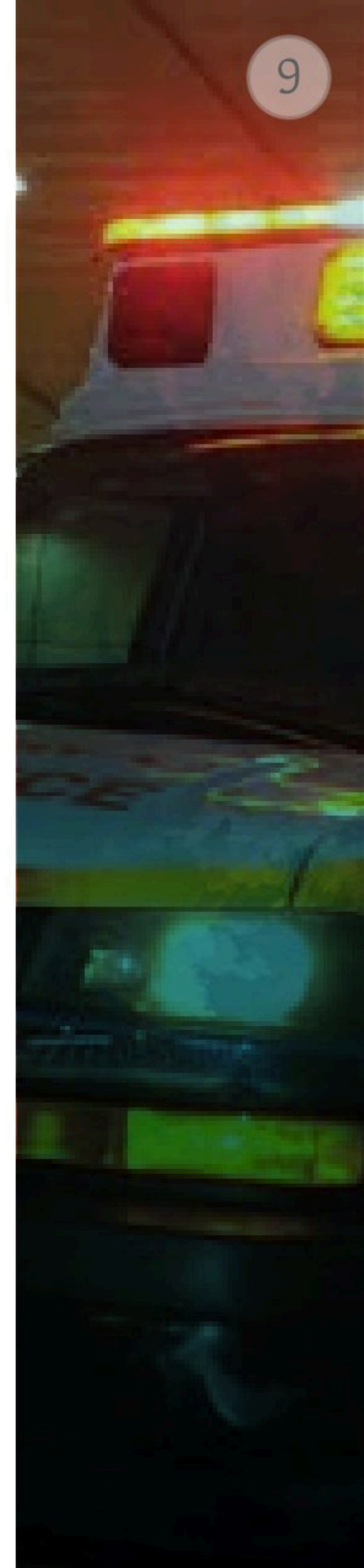
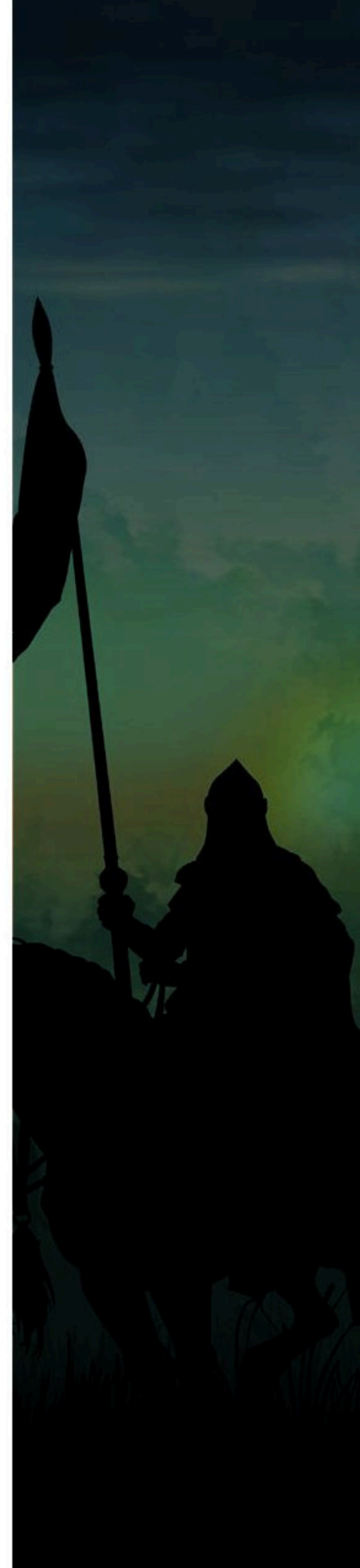
שלמה ביאר זאת ואמר: איוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף ליבו.

(מורה הנבוכים, שם).

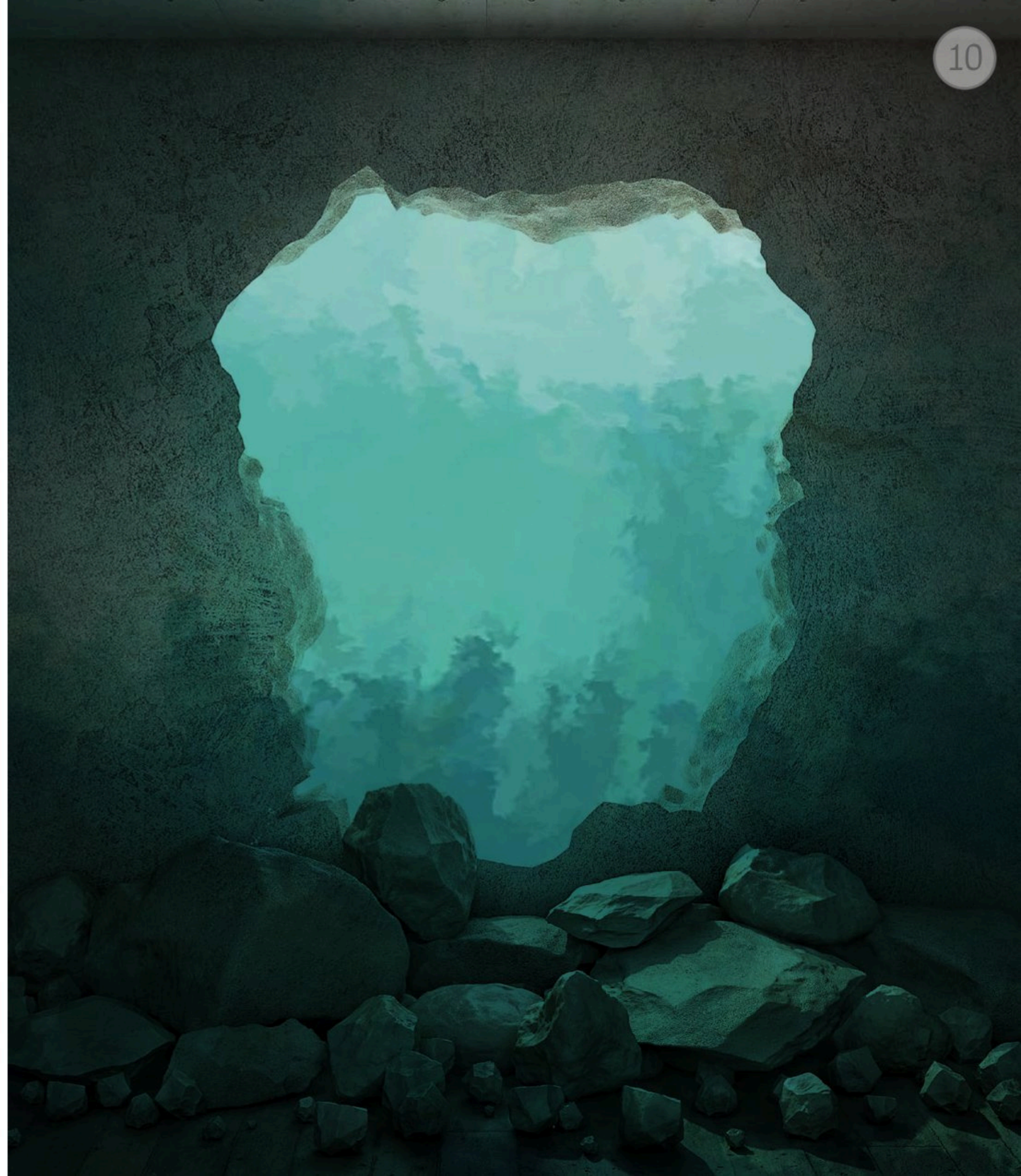
מינים של רע

כל רע הפוגע בבן אדם הוא אחד משלושה מינים:
המין הראשון של הרע הוא מה שפוגע באדם מצד טבע
ההתהוות והכיליון, כלומר – מבחינת שהוא בעל חומר...
המין השני הוא מה שפוגעים בני האדם זה בזה כגון שהם
משתלטים זה על זה... עם זאת, בשום עיר בעולם לא ימצא
אופן זב של רע נפוץ ותדיר בין אנשיה כלל. אדרבה, מציאותו
אף היא מועטת... רק במלחמות גדולות אופן זה של רע
יכלול ציבור גדול ואף זה אינו תדיר על פני כל הארץ.
המין השלישי הוא מה שפוגע באדם בשל מעשה של
עצמו... מין זה נובע מן המדינות המגונות כולן; כוונתי
ללהיטות לאכילה, לשתיה ולמשגל. העיסוק בהם בכמות
מופרזת או בקלקול סדר או בקלקול איכות המזונות,
זאת היא סבה לכל המחלות והמומים הגופניים והנפשיים
(המשך).

תוצאה של חומר

הרמב"ם טוען שזהו חלק מהותי מהיותו של העולם חומרי, שכן החומר הוא מוגבל במהותו, ומגבלותיו מובילות בהכרח לכמות מסוימת של סבל. לברוא עולם חומרי שאינו כולל את תכונות החומר זוהי סתירה בהגדרות, ולברוא עולם שאינו חומרי היה עומד בניגוד לתוכניתו של האל. אפשר לשאול מדוע האל בחר לברוא עולם חומרי, אולם מרגע שמקבלים את העובדה שמסיבותיו שלו הוא החליט לעשות כך, יש להבין שמידה מסוימת של רוע וסבל היא חלק בלתי נמנע מעולם כזה.

הרעות כולן העדר

אחרי הקדמות אלה ידוע בוודאות שאין לומר בשום אופן שהאל יתגדל ויתרומם עושה רע בעצם.

כוונתי שהוא-יתעלה יתכוון בכוונה ראשונית לעשות רע. זה אינו אפשרי, אלא מעשיו יתעלה כולם טוב צרוף.

כי הוא אינו עושה אלא מציאות וכל מציאות היא טוב. הרעות כולן העדרים אשר עשייה אינה תופסת בהם אלא מבחינה שהסברנו שהוא מביא לידי מציאות את החומר בטבעו זה שיש לו שהוא קשור - כידוע - תמיד להיעדר. לכן החומר הוא הסיבה לכל השחתה ולכל רע.

ויתבאר לך כל מה שאמרוהו הנביאים וה'חכמים' שהטוב כולו מפעולת האלוה בעצם. ולשון בראשית רבה "אין דבר רע יורד מלמעלה".

מסכמים חלק ראשון...

למדנו כי רוע הוא העדר של טוב

הבנו כי מציאות של רוע היא תוצאה של עולם חומרי. עולם בו יש התקדמות, בהכרח יש בו גם נסיגה.

ראינו כי הרבה מהרע בעולם אנו יוצרים בעצמנו, כבני אדם. אם במלחמות ובהתנכלות הדדית ואם במה שאנו מזיקים לעצמנו.

ועדיין, השאלה מהדהדת. האם יש תכלית לרע? האם יש תועלת בקושי ובסבל?

נמשיך ונעסוק בכך בעז"ה בשיעור הבא.

תודה רבה!